

بهائش ملی سبک زندگی امام جعفر صادق (ع)

امام صادق (ع) مرد مبارزه بود، مرد علم و دانش بود و مرد مشکلات بود.

مقام معظم رهبری

جایگاه اخلاق حرفه ای بر عملکرد اعضای هیأت علمی دانشگاه با نگرش ویژه به

احادیث امام صادق (ع)

علی خان نصر اصفهانی^۱

دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)، گروه زمین شناسی

رعایت اخلاق حرفه ای در امر آموزش دانشجویان بسیار با اهمیت است، مولفه های اخلاقی و دینی همچون رعایت ادب و نزاکت، حفظ اسرار، جلب اعتماد و نیز احترام به دانشجویان تأثیر زیادی بر روی تربیت دانشجویان از نظر اخلاقی دارد. بهترین راهبرد برای گسترش و اشاعه اخلاق حرفه ای در اساتید، تلاش در جهت تهیه، تدوین و اجرای اصول اخلاق حرفه ای در دانشگاهها و نهادهای دیگر در این موضوع مهم در چنین مراکز علمی است.

کلید واژه: اخلاق حرفه ای، اعضای هیأت علمی، دانشجوی، تعلیم و تربیت، امام صادق (ع).

مقدمه

اخلاق بخش تفکیک ناپذیر زندگی انسانها و زیر مجموعه ای از فلسفه عملی است که در جست و جوی درست ها و نادرست ها و تبیین خوب و بد در مجموعه ای از رفتارها و در شرایطی معین می باشد (قدیانی و همکاران، ۱۳۸۴). صاحب نظران اخلاق، چهار اصل خودمختاری فرد، سودمند بودن، عدم زیانباری و ارزش نهادن به عدالت را مبنای تعاملات در امور دانسته اند (میر کمالی ۱۳۸۲).

از دیدگاه اسلام پرورش فضایل اخلاقی یکی از مهم ترین اهداف والای رسالت پیامبران خدا بوده است تا انسان در مسیر کمال که علت غایی آفرینش می باشد قرار گیرد (فرمینی، فراهانی و همکاران ۱۳۸۶).

امام صادق (ع) در مورد اخلاق می فرماید: *اخلاق بخششی است که خدای عزوجل به مخلوقاتش عطا می کند و بخشی از آن غریزی و فطری و برخی از آن (وابسته) به نیت (آدمی) است (کلینی اصول کافی).* تربیت اخلاقی از دیدگاه امام صادق (ع) توحید مدار، تقوا محور و فطرت مدار می باشد. علم اخلاق می تواند درباره همه انواع روابط انسان بحث کند و فعل خوب و درست را در هر یک از این عرصه ها معرفی نماید، رویکرد دنیای امروز را می توان بازگشت به عقلانیت و اخلاق دانست.

موضوع کلی این پژوهش نقش اخلاق در کارکرد اعضای هیأت علمی دانشگاه می باشد که مبحثی در اخلاق حرفه ای است. مراد از اخلاق حرفه ای، مسئولیت اخلاقی فرد از حیث شغل است، هر شغلی مسئولیتهای اخلاقی

¹nasr@khuisf.ac.ir

بهائش ملی سبک زندگی امام جعفر صادق (ع)

امام صادق (ع) مرد مبارزه بود، مرد علم و دانش بود و مرد تشکیلات بود.

مقام معظم رهبری

خاص می آفریند. اخلاق در این مفهوم وابسته به شغل است که برحسب تنوع مشاغل، اخلاقیات خاص مطرح می شود (لشکر بلو کی ۱۳۸۷).

اعضای هیأت علمی با توجه به اهمیت حرفه ای که دارند باید در انجام کارهای خود اخلاق حرفه ای را رعایت بنمایند، در این مقاله به ویژگی های شغلی مدرسان دانشگاه و نقش اخلاق در تدریس و پژوهش از منظر امام صادق (ع) پرداخته می شود.

اخلاق حرفه ای و داوری اخلاقی

جایگاه علم آموزی و تعلیم و تعلم در باورهای دینی بسیار بالا است، به جرأت می توان گفت که تمامی بزرگان دینی بر اهمیت این امر تأکید داشته اند، امام صادق (ع) فرموده اند: دوست ندارم جوانی از شما را ببینم مگر آن که صبح کند و رفت و آمدش در یکی از این دو حالت باشد: یا عالم یا محصل (بحار جلد ۱).

این حدیث نشان دهنده مفهومی فراتر از برداشت های دنیوی می باشد و جایگاه مدرسان و معلمان در سعادت یک فرد یا جامعه را نشان می دهد. مفهومی از علم مفید و علم مضر در اینجا مطرح می گردد، به صورتی که می توان طبق فرموده امام صادق (ع) طالبان علم را بر اساس انگاشته های اخلاقی به سه گروه داوری نمود، گروهی برای کارهای جاهلانه و بحث های خصومت آمیز درس می خوانند، گروهی برای گردن فرازی و فریبکاری تحصیل می کنند و گروه سوم، علم را برای فهمیدن و تعقل کردن فرا می گیرند (کافی جلد اول ص ۴۹).

در خصوص هر عمل ارادی انسان می توان داوری اخلاقی کرد، داوری های اخلاقی ناظر به هر گونه فعل ارادی انسان است، مدرسان و اساتید دانشگاه به دلیل آنکه مؤثر بر محیط اطراف خود به ویژه دانشجویان هستند، لازم است آشنا به اصول اخلاقی و آراسته به فضایل اخلاقی باشند. اخلاق حرفه ای یکی از شاخه های جدید اخلاق است و می کوشد تا به مسائل اخلاقی حرفه های گوناگون پاسخ داده و برای آن اصولی خاص منظور نماید (براندز و همکاران ۲۰۱۱)، لذا پرداختن به اخلاق حرفه ای امری شایسته و بایسته است. اخلاق حرفه ای مجموعه ای از آیین نامه ها و مقرراتی است که عمل اخلاقی را بر آن حرفه مشخص و خاص تعریف می کند و چارچوبی برای عمل و قضاوت اخلاقی و غیر اخلاقی هر حرفه محسوب می شود (ظهور و خلیج ۱۳۸۹).

اصل اصیل در انجام مراقبت های شایسته جامعه امروز و دنیای آینده تربیت پرسنلی است که واجد اخلاقیات خصوصاً اخلاق حرفه ای باشند (تیقین و همکاران ۲۰۱۱) می توان گفت در عرصه آموزش عالی عواملی همچون جو گروه آموزشی، ساختار گروه آموزشی و تجربیات دانشجویی به طور تنگاتنگ با اخلاق پیوند خورده است و لذا برخی محققان تدریس در مجموع باید گفت، اخلاق حرفه ای، به طور عام و اخلاق حرفه ای آموزش به طور خاص در بین اعضای هیأت علمی و دانشجویان منزلی خاص دارد و در بسیاری از دانشگاهها در سطح جهان آیین نامه هایی بدین منظور تدوین و رعایت می شود.

همایش ملی سبک زندگی امام جعفر صادق (ع)

امام صادق (ع) مرد مبارزه بود، مرد علم و دانش بود و مرد مشکلات بود.

مقام معظم رهبری

اهداف پژوهش

بقای امر تدریس در دانشگاهها علاوه بر تخصص علمی در رشته های مورد نظر هر دانشگاه به نحوه رفتار حرفه ای و شخصی اساتید در مؤسسات آموزشی بستگی دارد. این مقاله در تلاش برای پاسخگویی به این است که اعضای هیأت علمی تا چه اندازه مؤلفه های اخلاق حرفه ای آموزش را باید رعایت کنند؟ و آیا رعایت اخلاق حرفه ای اعضای هیأت علمی تأثیری بر تعلیم و تربیت دانشجویان به معنای واقعی دارد؟

بحث

بر اساس بسیاری از تحقیقات انجام شده (برای مثال کریم پوریان و همکاران ۱۳۹۲) بر روی مؤلفه های اصول اخلاقی که باید توسط اعضای هیأت علمی رعایت کنند مواردی به شرح ادامه مطلب به ترتیب دارای اولویت هستند: رعایت ادب، احترام و نزاکت در برابر دانشجویان، حفظ اسرار دانشجویان، عدم تأمین منابع مادی در قبال دادن نمره به دانشجویان، جلب اعتماد و احترام دانشجویان، داشتن روحیه صبر و بردباری در برخورد با دانشجویان، توجه به آراستگی ظاهر و پوشش مناسب توسط اساتید، پرهیز از شوخی و طنزهای ناشایست، عدم استفاده ابزاری اساتید از امکانات دانشگاهی برای امور شخصی، داشتن عدل و انصاف در ارزشیابی و نمره دهی به دانشجویان، برنامه ریزی تربیتی مناسب در برگزاری کلاس درس، پرهیز از داشتن هر گونه ارتباطات خصوصی با دانشجویان، احترام گذاشتن اساتید به قوانین و مقررات آموزشی، انجام وظایف خود بر اساس عدل و انصاف، فروتنی اساتید و پرهیز از کبر و غرور، عدم تحقیر دانشجویان توسط اساتید، توجه به رشد تهذیب نفس و تعالی شخصیت در خود و دانشجویان، قبول حق و دوری از توییح و سرزنش زیاد دانشجویان توسط اساتید، عدم تبعیض بین دانشجویان، مسئولیت پذیری اساتید در قبال آموزش صحیح به دانشجویان، توجه به درخواست های قانونی دانشجو و انجام در کمترین زمان می باشد.

تحقیقات نشان می دهد که بیشترین مؤلفه اخلاقی که باید توسط اعضای هیأت علمی رعایت شود، رعایت ادب و نزاکت در برابر دانشجویان می باشد (فرمehنی فراهانی و بهنام جام ۱۳۹۱).

در اهمیت این موضوع می توان به حدیثی از امام صادق (ع) اشاره نمود؛ ایشان می فرمایند: ای گروه شیعیان، همواره زینت ما باشید و مایه ننگ ما نگردید، با مردم سخن نیک بگویید، مراقب زبان خود باشید و آن را از گفتار بیهوده و زشت باز دارید (البحار ۳۱۰/۷۱) و یا در جایی دیگر می فرمایند سه چیز دوستی را به دنبال دارد: دین، فروتنی و بذل و بخشش.

مقام معظم رهبری

امام صادق (ع) مرد مبارزه بود، مرد علم و دانش بود و مرد تشکیلات بود.

اوج و رعایت ادب و نزاکت در مقابل دیگران را می توان در گفته دیگری از امام صادق (ع) دریافت؛ اگر به تو اعلام شد که از عمرت بیش از دو روز باقی نمانده است، روز اول را به اخلاق و ادب اختصاص بده تا از آن برای روز مرگت کمک بگیری (روضه کافی صفحه ۱۵۰)

در تأیید رعایت اصول اخلاقی و حرفه ای امام صادق می فرمایند: بدان که هر عمل پسندیده ای را که درباره یکی از بندگان خدا انجام دادی در واقع به شخص خود احترام نموده ای (جعفریان صفحه ۲۳۶).

جلب اعتماد و احترام به دانشجویان سبب تغییر نگرش در دیدگاه و تربیت دانشجویان می گردد، امام صادق (ع) می فرمایند: دانش آموزید. به وجود آن خود را با خویشتن داری و سنگینی بیارائید و نسبت به دانش آموزان خود تواضع کنید و نسبت به استاد خود فروتن باشید و از علمای متکبر نباشید که رفتار باطلتان حق شما را ضایع می کند (اصول کافی جلد ۱ صفحه ۴۴).

عدم برخورد تحقیر آمیز، داشتن روحیه صبر و تحمل و سعه صدر در مقابل برخوردهای دانشجویان و به عبارتی دیگر فروتنی اساتید و پرهیز از تکبر نشانه ضعف استاد نیست، بلکه کلیدی برای پرواز دانشجویان به قله های شعور و معرفت می باشد.

در باب اخلاق و تأثیر آن بر روی دانشجویان و کلیه افراد امام صادق (ع) از قول رسول خدا (ص) می فرمایند: اخلاق خوب و محبت آمیز گناهان را ذوب می کند (مشکوه الانوار صفحه ۲۲۱).

یکی دیگر از ویژگی های اخلاق حرفه ای استاد، ایجاد فضایی معنوی در کلاس علمی می باشد که به لطافت اخلاق آغشته شده است، بر اساس بیان حضرت امام صادق (ع)، هر قومی که در مجلسی گرد آید و خدا را در آن یاد نکنند آن مجلس در قیامت باعث حسرت ایشان خواهد شد (عین الحیاء صفحه ۲۳۲).

همدلی و حفظ اسرار دانشجویان شیوه ای تربیتی در آموزش اخلاق دانشجویان است، امام صادق (ع) می فرمایند: کسی حق ندارد کلام محرمانه رفیق خود را بدون اجازه او باز گو کند (اصول کافی جلد ۴ صفحه ۴۸).

استاد مؤثر زمانی عملکردی واقع گرایانه دارد که به رشد تهذیب نقش و تعالی شخصی خود کوشا باشد، به عبارتی دیگر عالمی که به علم خود عمل نکند پند و اندرز او چنان از روی قلبها بلغزد و فرو افتد آن سان که دانه باران از روی تخته سنگ صاف می لغزد (امام صادق (ع)، آداب تعلیم و تربیت صفحه ۴۸) و یا در سخنی دیگر از امام صادق (ع) که می فرمایند: هر که برای رضای خدای متعال علم بیاموزد و برای خود عمل کند و برای خدا آن را به دیگران بیاموزد در ملکوت آسمانها این شخص بزرگ و جلیل القدر خوانده می شود (امالی شیخ طوسی صفحه ۴۶).

داشتن انگیزه کافی برای تدریس و پژوهش در استاد باعث الگو شدن وی برای دانشجویان می گردد، امام صادق (ع) می فرمایند: علم خویش را بنویس و میان برادرانت انتشار بده (وسائل الشیعه جلد ۱۸ صفحه ۵۶)

بهائش ملی سبک زندگی امام جعفر صادق (ع)

امام صادق (ع) مرد مبارزه بود، مرد علم و دانش بود و مرد مشکلات بود.

مقام معظم رهبری

همچنین ایشان می فرمایند: فروتنی و تواضع، مایه ی اصلی هر شرف محبوب و مقام بلند است (محجۀ البیضاء ۶، صفحه ۲۲۵). خلف وعده و خوشرویی از ویژگی های استاد با اخلاق است، امام صادق (ع) می فرمایند: به برادرت وعده نده که وفای آن در توان تو نباشد (بحار الانوار ۷۸ و رام ۱ صفحه ۳۱) و یا فرمودند: خوشرویی و بشاشی ریسمان مهر و مودت است.

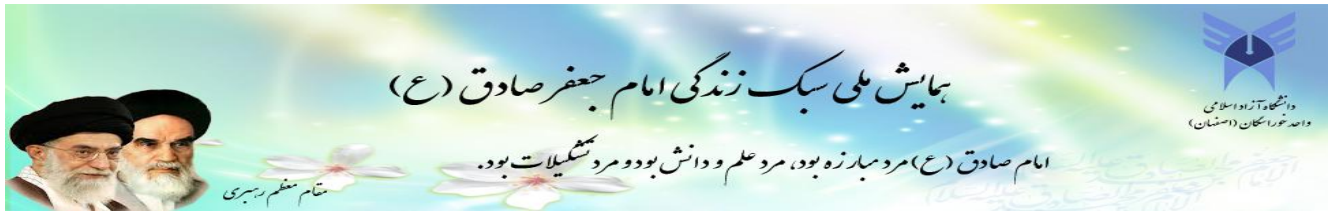
نتیجه گیری

اخلاق حرفه ای تأثیر زیادی در جریان تعلیم و تربیت دارد، مطرح کردن اخلاق معلمی (استادی) به صورت ذکر آدابی که معلم موظف به رعایت آنها است از گذشته کم و بیش مورد توجه بوده است. وجود اخلاق آموزشی کمک زیادی به دانشجویان در جهت بهبود و ارتقای امر آموزش می نماید، زیرا توجه به رشد اخلاق حرفه ای در آموزش با انگاره های دینی منجر به پرورش محیطی اخلاقی در کلاس درس خواهد شد.

اساتید به عنوان الگوهای عملی جهت دانشجویان می باشند و دانشجویان با الگو برداری از اساتید خود می آموزند، لذا نگرش اساتید به اخلاق حرفه ای می تواند بر تفکرات، دیدگاه ها و نگرش دانشجویان به این حرفه مقدس تأثیر بسزایی داشته باشد. لازم است اساتید خود را موظف بدانند اخلاق حرفه ای را در دانشجویان خود نهادینه کنند تا دانشجوی فعلی و تأثیر گذار آینده بتواند از حرفه خود در راه و مسیر صحیح استفاده نماید.

منابع

- لشکر بلوکی، مجتبی (۱۳۸۷)، چارچوب تدوین ارزش ها و اخلاق حرفه ای پژوهش های علمی و فناوری، فصلنامه اخلاق و فناوری، (۲و۱)، ۳، ۱۱۴-۱۰۵.
- فرهینی فراهانی محسن، بهنام جام لیل (۱۳۹۱) بررسی میزان رعایت مؤلفه های اخلاق حرفه ای آموزش در اعضای هیأت علمی دانشگاه شاهد، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، (۱)، ۳، ۱۰-۱.
- کرمپوریان ارزو، ایمنی بهزاد، ترک زبان پرویز (۱۳۹۲). بررسی نگرش به اخلاق حرفه ای در اعضای هیأت علمی دانشکده دندانپزشکی همدان در سال ۱۳۹۱، مجله تحقیق در علوم دندانپزشکی، (۱)، ۱۰، ۴۳-۵۱.
- فرهینی فراهانی محسن، میرزا محمدی محمد حسن، امیر سالاری علی (۱۳۸۸) بررسی تربیت اخلاق از منظر امام صادق (ع) (مبان، اصول، روش های تربیتی)، دو ماهنامه علمی پژوهشی دانشور رفتار/تربیت و اجتماع، (۳۹) ۷۹، ۱۶-۶۵.

محمودی شن غلامرضا، الحانی فاطمه، احمدی فضل اله، کاظم نژاد انوشیروان (۱۳۸۸) مضامین اخلاقی در سبک زندگی حرفه ای پرستاران؛ یک مطالعه کیفی به شیوه تحلیل محتوی استقرایی، مجله اخلاق و تاریخ پزشکی، (۴) ۲، ۶۳-۷۸.

قدیانی م ح، صدر ش، فرهود منش ح (۱۳۸۴) قواعد اسلامی در اخلاق پزشکی، مجله علمی پزشکی قانونی، (۳۷) ۱۱، ۴۵-۴۱.

مجلسی، علامه محمد باقر (۱۴۰۳ ه.ق) بحارالانوار، بیروت.

Davis R., Waltion E. (2007). College of commerce and Industry, school of Accountaney Clemson university, SC,USA.

Tiffin P.A., Finn GM., Mclachlan JC. (2011). Evaluating professionalism in medical undergraduates using selected response questions:findings from an item response modeling study, BMC. Med. Educ.